

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията на доц. д-р Нели Тодорова Тинчева-Георгиева

на тема

**A MULTI-PROCESS COGNITIVE MODEL FOR INVESTIGATING TEXT AND DISCOURSE
(МНОГОПРОЦЕСЕН КОГНИТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ТЕКСТ И ДИСКУРС),
представена за присъждане на научната степен „доктор на науките“ в област на
висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1.
Филология, докторска програма Германски езици (Лингвистика на текста и
анализ на дискурса – английски език)**

Рецензент: проф. д-р Диана Янкова, Нов български университет

1. Данни за конкурса:

Със заповед РД-/2023 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на журито по защита на дисертационния труд на доц. д-р Нели Тинчева. Като така ангажирана да разгледам представения труд за присъждане на научната степен „доктор на науките“, потвърждавам, че са ми предоставени документите и материалите, необходими в рамките на подобна процедура според ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Потвърждавам и че представеният от кандидатката набор от материали включва всички необходими документи по процедурата.

Убедено заявявам, че доц. д-р Тинчева е покрила минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ. Извършената проверка чрез антиплагиатската

система StrikePlagiarism за мен показва недвусмислено, че трудът на доц. д-р Нели Тинчева е оригинален и авторски.

2. Съпътстващи текстове и документация:

Съобразно изискванията кандидатката е представила автореферат и на български, и на английски език.

Авторефератът на български език включва 103 страници и отразява коректно съдържанието на дисертационния труд. Авторското формулиране на приносите на труда също е коректно и изцяло съответства на самия дисертационен труд. Авторефератът сам по себе си би могъл да залегне в основата на публикация на български език, която да запознае българската лингвистична общност с целите, методиката и постиженията на представеното изследване.

Кандидатката е приложила и 4 научни публикации по темата на изследването като всяка от тях е в обем и ниво на сложност, които ми позволяват да ги разглеждам като студии (обемът на всяка от тях надвишава значително 36 000 знака). И четирите са реферирани и индексирани в световната база от данни SCOPUS. Трябва да се отбележи и че две от публикациите са в издания от перцентил 1 на въпросната база данни.

Като цяло приложените съпътстващи текстове на кандидатката изпълняват и значително превишават количествените и качествените изисквания по чл. 2б от ЗРАСРБ и чл. 1а, ал. 1 от ППЗРАСРБ.

3. Характеристики и организация на дисертационния труд:

Представеният за оценка дисертационен труд се състои от 446 страници, които обхващат девет основни глави. Първата глава е уводна, а последната извежда заключенията и коментира приносите на дисертацията. Намирам за удачен избора Глава

II и III да са логически и структурно обособени в Част I, Глава IV и V – в Част II, а Глава VI, VII и VIII – в Част III. Трябва да отбележа и забележителния брой на цитираните източници, включени в последната част на дисертацията. В основния текст те са използвани уместно и с дълбоко разбиране.

Що се отнася до основните съдържателни характеристики на текста ще си позволя първо да предложа тяхното обобщение и да заявя, че намирам дисертацията на Н. Тинчева за задълбочен, интересен и лесно четим труд. Отличителна характеристика на дисертацията е присъствието не само на теоретични цели и приноси, но и на приложни такива.

Уводната глава въвежда обекта на изследване, определя целите му и изяснява методологията. Тук авторката защитава убедително избора си да се насочи към решаването на въпроси, свързани с понятията „текст“ и „дискурс“. Разбира се, тези понятия са много добре и отдавна познати в литературата, но, както кандидатката демонстрира, те все още могат да представляват значим обект на модерни изследвания, ако най-актуални теоретични подходи се използват при техния анализ.

В тази връзка Тинчева избира да прецизира фокуса си върху обекта, който изследва, като говори за четири припокриващи се сфери на анализ на текста и дискурса – практически анализ на текстове и дискурси, теоретични разработки относно как тези практически анализи трябва да се провеждат, теоретични подходи при изследователското разбиране на текст и дискурс, и не на последно място разбирането на самите понятия ТЕКСТ и ДИСКУРС. Авторката заявява целите на изследването си като свързани с всичките четири, но слага особено ударение върху потенциалния принос на дисертацията към третата и четвъртата сфера. В този смисъл обектът на изследване може да се счита за много добре прецизиран без това да води до компромис с неговата сложност и многопластовост.

Целта на изследването също е ясно формулирана в уводната глава, в която са систематизирани и основните изследователски въпроси. Те са свързани с четирите основни аспекта на обекта на изследване, споменати по-горе, от които произтича и основната хипотеза на труда.

Тази основна хипотеза предполага съществуването на набор от когнитивни механизми, които според авторката контролират менталното процесирание на текст, дискурс и на свързаните с тях теории и понятия. Тинчева дискутира този набор от когнитивни механизми като вътрешно съгласуван и добре координиран. Подкрепям изразената от нея хипотеза, която предвижда съставните когнитивни механизми в клъстър (т.е. в набора) да функционират чрез обща системност, а не като отделни процеси. Подкрепям и критиката ѝ към модерните когнитивни изследвания, които традиционно избягват анализа на съвместното действие на повече от два такива механизма – дори съществуващите изследвания върху метафтонимията разглеждат само концептуалната метафора единствено съвместно с концептуалната метонимия.

Друга хипотеза, залегнала в основата на труда, която бих отличила, предполага, че потвърждаването на наличието на набор от когнитивни механизми би могло да обясни както академичните, така и неакадемичните употреби на текстове и дискурси, а и употребите на широк кръг от свързани понятия. Изследователските въпроси, произтичащи от тези основни хипотези, са формулирани от Н. Тинчева ясно и са зададени прецизно в уводната глава.

Поради сложността на обекта на анализ, предпочетен от дисертантката, методологията и изследователските техники, които използва, също демонстрират високо ниво на сложност и специфична постъпателност. Тинчева предлага на вниманието ни добре балансирана хибридна методология и уместно съчетава квалификативен и

квантитативен анализ. Този неин избор е мотивиран от общия метод, към който тя се придържа.

По своето естество този метод е когнитивен, което кара да очакваме стриктно придържане на дисертанката към типичния за такива изследвания интерес само към индивидуалното познание. Авторката обаче не се ограничава единствено с него и аргументира предпочитанието си да разглежда индивидуалното съзнание като неразривно свързано със социолингвистични явления. В резултат дисертацията се вписва убедително и допринася към изследванията върху социално проявяващата се взаимосвързаност на ум, мозък и тяло, както и към много актуалното в момента разбиране за това, което наричаме „когнитивна екология“.

Основната цел на Част I на дисертацията е заявена като изолирането на отделни когнитивни механизми, които функционират при менталното процесирание на информация, свързана с текст и дискурс. Тази част представя постъпателното изолиране на един механизъм след друг като при всяка стъпка, която доказва присъствието на нов механизъм, Тинчева включва и пространен обзор на съществуващите изследвания върху този когнитивен механизъм. По този начин възможно най-компактно Част I допринася за изпълнението на поставените цели и паралелно с това изпълнява ролята на обзорна глава.

Част I съдържа две глави като всяка от тях се фокусира върху различен обект на анализ. Глава II ни представя нов поглед към мултифункционалността, типична за политическите речи. Глава III преразглежда понятието „структура на текста“ и проследява и анализира изобилието от научни гледни точки към него. Авторката защитава решението си да изследва точно понятията „политически речи“ и „структура на текста“ като използва един исторически издържан аргумент: „политически речи“ и

„структура на текста“ са обект на интерес още в най-ранните и – по думите на Тинчева – пред-лингвистични анализи на езикови употреби.

Глава II изолира няколко на брой когнитивни механизма като потенциални компоненти в клъстър от такива, а именно: концептуална метафоризация, когнитивно конструиране на светове, припокриване на светове и тяхното динамично гещалтно профилиране. По отношение на съвместното и паралелно действие на механизмите, Тинчева изразява съжалението си, че специфичната комплексност на човешкото познание би могла да бъде изследвана единствено чрез линеарен анализ, но добавя и че тази линеарност не би попречила на проследяването на относителната важност на различните когнитивни компоненти-механизми при различни обекти на изследване.

Веднъж установени в Глава II наличието и функционирането на набора от когнитивни механизми, присъстващи при политическите речи, са отново тествани в Глава III, но този път дисертантката преминава към друг обект на изследване – Глава III верифицира присъствието на тези механизми при изследователските интерпретации, засягащи структурата на текста. Така Глава III потвърждава наличието на вече включените в списъка механизми, но и допълва набора им като прибавя към тях и концептуалната метонимия. В рамките на Част I като изследователски техники намираме, че Глава II използва данни от реални езикови носители, но и предлага анализ на дейтасет данни. Глава III от своя страна ни предоставя само анализ на набор от данни. Главите обаче са обединени от по същество квантитативния метод на анализ, на който почиват и двете.

Анализът, който кандидатката представя в Част II, произтича от нейното схващане, че моделът, предложен в труда не се свързва с конкретен теоретичен подход по принцип. Затова Част II онагледява възможното приложение на модела в сферата на текстовата лингвистика и на анализа на дискурса. Глава IV първо прилага модела към

научната област на текстовата лингвистика, след което Глава V се обръща към научната област на анализа на дискурса. Всяка от главите първо систематизира основните подходи, които включва (напр. текстлингвистичния подход на Халидей и този на де Богранд и Дреслер), а в последствие разглежда в сравнителен и съпоставителен план основните понятия и принципи, на които разчитат тези подходи. И четвърта и пета глава посочват към кои походи би могло да допринесе използването на модела, предложен в дисертацията.

Според мен от най-значим интерес и при двете глави е самото прилагане на многопроцесния модел към въпросните научни области (т.е. към текстолингвистиката и анализа на дискурса), което аз бих характеризирала като мета-анализ. С интерес се запознах с виждането на авторката относно това как и защо текстолингвистиката и анализа на дискурса съществуват точно в този си вид. Анализът ѝ на вероятните когнитивни процеси, контролиращи академичните представи на научната общност, представи, видни в академичните текстове върху текст и дискурс, почива на впечатляващо по обхвата и дълбочината си разбиране относно какво е това академичен дискурс.

В Част II Тинчева също така заключава, че е възможно да се твърди, че всяка научна теория представлява концептуална метафтонимизация на своя обект на анализ (т.е. ТЕКСТ и/или ДИСКУРС) и че в процеса на метафтонимизиране всеки подход селектира отделен аспект или цяла група от елементи, свързани с ТЕКСТ и ДИСКУРС, което от своя страна се съчетава с тяхното гещалтно профилиране в процеса на научно изследване. В допълнение предложеният ни в тази част анализ подкрепя по-ранните заключения от Част I относно наличието и функционирането на вече изолирания набор от когнитивни механизми.

В Част III Тинчева подчертава важността на понятието „реален свят“, което представлява нейна авторска интерпретация на вид когнитивна мрежа от ментални структури, произтичаща от функционирането на многопроцесния клъстер, обсъждан в дисертацията. За постигането на тези си цел Тинчева допълва и надгражда по-ранния си анализ на понятия, дискутирани в Част I и Част II, а именно: „дискурсен свят“, „контекст“, „комуникативна среда“, „контекст на ситуацията“, „непосредствена среда“ и т.н. Успоредно с това главите в Част III надграждат констатациите от Част I като този път се фокусират не върху най-старите, а върху едни от най-съвременните концепции, свързани с езика: онлайн комуникация, виртуална реалност, перформативност на идентичността и т.н. По отношение на използваните изследователски техники, Част III ни предлага убедителен анализ и от квалитативно и от квантитативно естество. Авторката демонстрира уменията си да борави както с дейтасети от текстови данни, така и с данни, извлечени от експерименти с реални носители на езика като респонденти.

Заключението на дисертационния труд обобщава изчерпателно постигнатите резултати с оглед на заложените цели и дава перспектива за по-нататъшни изследвания. От само себе си се налага изводът, че предложеният дисертационен труд успешно изпълнява зададените цели и отговаря убедително на поставените в началото изследователски въпроси.

4. Приносите на изследването и коментари за тях:

Съгласна съм с изброените от дисертантката приноси моменти в заключителната глава на труда (с. 380-385). Намирам основния принос на дисертацията в теоретичното съвместяване на когнитивни изследвания върху текст и дискурс, концептуалната метафора и метонимия, гещалтпсихологията, и теорията на текстовите светове. Подчертано значимо постижение на труда според мен е и, разбира се, самия

многопроцесен модел, базиран на когнитивни механизми и съставлящите ги когнитивни операции.

Друг централен принос според мен представляват и защитените в труда авторски схващания на Тинчева, че „реален свят“ и „реалност“ не трябва да бъдат отъждествявани, и че всеки дискурсен свят стои в метонимично отношение със съответстващия му реален свят. Тук бих искала да спомена, че наблюдавам развитето на първата теза на авторката още от най-ранните стадии на нейния генезис, когато в качеството си на съставител и редактор на сборник (*Cross-Linguistic Interaction: Translation, Contrastive and Cognitive Studies*) се запознах с идеята.

Вече споменах, че дисертацията впечатлява не само със своите теоретични, но и с приложните си достижения. Седма глава например ни представя интригуващо обяснение на това как понятие без реален референт каквото е „Брекзит“ постепенно „навлиза“ и става „част от реалността“ (стр. 314). Тинчева онагледява как понятието преминава от текстовия свят през дискурсия и навлиза в припокриващия се с тях реален свят като процесът се осъществява посредством метафтонимия на когнитивната структура ЖИВОТЪТ Е ПЪТУВАНЕ. Конкретният анализ допълнително разкрива и че БРЕКЗИТ най-често се метафоризира като РАЗВОД, ПРИРОДНА КАТАСТРОФА и ЧАСТ ОТ ПЪТУВАНЕ; че в британските медии преобладават метафоричните концептуализации като ПЪТУВАНЕ, КАТАСТРОФА и ВОЙНА, докато в медиите в ЕС преобладаващата метафора е БРЕКЗИТ като МЕХАНИЧНА ПОВРЕДА.

Приносен аспект на Осма глава е предложеното ни обяснение как друго понятие, свързано с текст и дискурс – публикациите във Фейсбук – постепенно „навлиза“ в когнитивния „реален свят“. Намирам за валидна трактовката, че такова „движение“ през припокриващи се светове води до представата ни за дискурса като социално действие. Приложният аспект на главата пък е свързан с анализа на данните, получени от реални

носител на езика, който показва, че пандемията от 2020 г. е засилила социално-политическата роля на Фейсбук. Интересно е тук заключението на Тинчева, че публикациите във Фейсбук се разглеждат в съвременното българско общество не само като отделен политически жанр, но и като действително политическо действие в реалния обществен живот.

5. Препоръки и критични бележки:

Представената дисертация в основата си представлява мета анализ на високоабстрактни понятия и теории и като такъв тя се характеризира с ниво на генерализация, което трудно може да намери директна емпирична подкрепа в рамките на самата дисертация. В това отношение разбира се, се изкушавам да приема, че, както авторката сама отбелязва, е необходимо да бъде уважена ролята на лингвиста и при изграждането на чисто теоретични хипотези и нови парадигми, а не само при емпирични проучвания.

Друга критична забележка, от която обаче не бих отстъпила, е отсъствието на недвусмислена дефиниция на това какво авторката разбира под „текст“ и „дискурс“. Тези понятия са основни за труда и са ключови за извличането на застъпления в дисертацията модел. Затова считам за редно дефинициите им да бъдат ясно изведени в заключителната глава. Особено силно препоръчвам това да се случи при евентуалното публикуване на цялостния текст на дисертацията.

6. Заключение:

Критичните ми забележки и препоръки в никакъв случай не омаловажават безспорно огромния труд на кандидата при обработката на изследвания материал и постигнатите резултати. Чрез представения ни текст Н. Тинчева се проявява като

ерудиран лингвист, който твърдо следва доказателствения материал и внимателно пресява използваната литература.

На финала ще се позова и на действащия Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Съгласно чл. Чл. 75. (1) заявявам категорично, че трудът „*A multi-process cognitive model for investigating text and discourse*“ съдържа теоретични обобщения и решения на големи научни или научноприложни проблеми, които съответстват на съвременните постижения и представляват значителен и оригинален принос в науката.

Убедено давам своята положителна оценка на работата и предлагам уважаемото жури да присъди научната степен „доктор на филологическите науки“ на доц. д-р Нели Тодорова Тинчева-Георгиева.

гр. София

Подпис:

12.05. 2023г.